Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi
Bursa Uludağ University Faculty of Arts and Sciences Journal of Philosophy

Araştırma Makalesi | Research Article
***Kaygı*, 24 (2). 949-975.**

Makale Geliş | Received: 31.12.2024
Makale Kabul | Accepted: 23.09.2025
Yayın Tarihi | Publication Date: 30.09.2025
DOI: 10.20981/kaygi.1610494

Çağlar KARACA
Dr. Öğr. Üyesi | Assistant Professor
Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Bilim Tarihi Bölümü, Kastamonu, TR.
Kastamonu University, Fac. of Humanities and Social Sciences, Dept. of the History of Science, Kastamonu, TR.
ORCID: 0000-0002-4059-6916
ckaraca@kastamonu.edu.tr

Analitik Felsefe - Kıta Felsefesi Ayrışmasının Tarihsel Dayanakları

Öz: Analitik felsefe ile kıta felsefesi arasındaki ayrışma, 20. yüzyılda ortaya çıkmış ve felsefe tarihine damgasını vurmuştur. Ayrışmanın Amerikan üniversitelerinde "resmiyet" kazanması ve ardından küresel ölçekte yaygınlaşması ile birlikte, çeşitli felsefe akımları arasındaki fay hatları da derinleşmiştir. Bu makalede, söz konusu ayrışmanın ne ölçüde felsefî savlara dayandığı sorgulanmakta; ayrışmanın yer yer düşünce tarihindeki girift ilişkilenmeleri perdelediği ve bu durumun anakronik yorumlarla paralel bir gelişim sergilediği öne sürülmektedir. Bu savı desteklemek üzere, ayrışmada belirleyici olan fikrî akımlar ve ideolojik kamplaşmalar ile tüm bunlara bağlı olarak akademide gerçekleşen kırılmalar ele alınacaktır. Makalenin ilk bölümünde felsefî akımların çeşitliliği ve aralarındaki bağlantıların karmaşık niteliği vurgulanarak, ayrışmanın meşruiyeti sorgulanacaktır. Kuşkusuz, tarihten günümüze oldukça farklı hatlarda ilerleyen ve hatta birbirine karşı kayıtsız kaldığı görülebilen birçok felsefe ekolü mevcuttur, ancak buradaki mesele iki farklı üst kategorinin varlığının dayanakları ile ilgilidir. İkinci bölümde ise ayrışmanın şekillenmesinde etkili olan felsefî düşünceler ve bu düşüncelerin şekillendiği ortamı belirleyen siyasal ve tarihsel gelişmeler üzerinde durulacaktır. Burada özellikle, Soğuk Savaş döneminin ideolojik ortamının felsefedeki ayrışmayı derinleştiren doğrudan ve dolaylı ele alınacaktır.
Anahtar Kelimeler: Metafelsefe, Analitik Felsefe, Kıta Felsefesi, Felsefe Tarihi, Metafizik, Felsefe-Bilim İlişkisi

Karaca, Ç. (2025). Analitik Felsefe - Kıta Felsefesi Ayrışmasının Tarihsel Dayanakları, Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, 24 (2), 949-975.
DOI: 10.20981/kaygi.1610494

The Historical Foundations of the Analytical - Continental Philosophy Divide

Abstract: The division between analytic philosophy and continental philosophy emerged in the 20th century and left a lasting mark on the history of philosophy. As this division gained "official" status in American universities and subsequently spread globally, the fault lines between various philosophical movements deepened. This article questions the extent to which this divergence is truly based on philosophical arguments. It is proposed that, at times, the divergence has obscured the intricate interconnections within the history of thought and that this situation has developed in parallel with anachronistic interpretations. To support this claim, the intellectual currents and ideological polarizations that played a decisive role in the division, as well as the academic ruptures associated with them, will be examined. In the first part of the article, the legitimacy of the division will be questioned by emphasizing the diversity of philosophical movements and the complex nature of their interconnections. Undoubtedly, there are many philosophical schools that have developed along quite different lines throughout history, some of which have even remained indifferent to one another; however, the issue here concerns the grounds for positing two distinct overarching categories. In the second part, the focus will be on the philosophical ideas that played a role in shaping the division, as well as on the political and historical developments that determined the context in which these ideas took form. Particular attention will be given to the ideological climate of the Cold War period, both in its direct and indirect role in deepening the division within philosophy.
Keywords: Metaphilosophy, Analytic Philosophy, Continental Philosophy, History of Philosophy, Metaphysics, The Relationship Between Philosophy and Science

Giriş

Analitik felsefe ile kıta felsefesi arasındaki ayrışma, 20. yüzyılda ortaya çıkmış ve felsefe tarihine damgasını vurmuştur. Dummett'a (1993: 193) göre bölünme oldukça derin ve kapanmaz niteliktedir; bu anlamda adeta iki farklı disiplin oluşmuştur. Kuşkusuz bu iki kampın toplamda tüm felsefeyi kapsadığı söylenemez; örneğin Amerikan pragmatizmi veya Antik Yunan felsefesi alanında çalışma yürüten felsefeciler her ikisine de dahil edilemezler (Levy, 2003: 285). Yine de ayrışma o denli belirleyici hale gelmiştir ki günümüzde felsefe bölümleri veya felsefeciler bu iki tarzdan birine kesin bir aidiyet bildirmeseler dahi dışarıdan bir kalıba sokulabilir, bir şekilde kimlik sınamasına tabi tutulabilirler. Ayrışmanın Amerikan üniversitelerinde "resmîlik" kazanması ve ardından küresel olarak yaygınlaşması ile birlikte felsefe akımları arasındaki fay hatları derinleşmiştir. Felsefe bölümlerinin günümüzdeki yapılanışı ve güncel literatür böylesi bir ayrımın doğal hatta kadim olduğu algısını yaratarak yeni kuşak felsefecilerin düşünüş biçimini belirler. Öyle ki

ayrımın adının konmadığı ve/veya iyi bilinmediği koşullarda bile bu iki akımdan birinin sessizce egemenlik sürdüğü görülür.

Ayrışmanın tarihsel, epistemolojik ve metodolojik gerekçeleri kendi içinde ele alınabilir. Gerekçesi ne olursa olsun, bu iki felsefe türünden birini benimsemeyi telkin eden ortamda, felsefecilerin kendi kendilerini kısıtlamasıyla dahi sonuçlanabilen yönelimlerin doğuşu kaçınılmazdır. Bu noktada, tartışmayı amaçladığım temel meseleler şu sorularla özetlenebilir: "Felsefe nasıl oldu da günümüzde bir kampın öbürünü felsefe olarak kabul etmediği ayrışmış duruma evrildi?" ve buna bağlı olarak, "Ayrışmadaki farklı kampların felsefe tarihindeki ortak kökenlerle bağlantısını nasıl değerlendirmeliyiz?"

Günümüzdeki ayrıştırıcı kısıtlayıcılığın sorgulanması birçok metafelsefe problemini gündeme getirir. Benim amacım ise, ilgili metafelsefe problemlerini şu tür sorular üzerinden tarihsel bir zemine taşımaktır: Ayrışma felsefeye ve felsefenin dönüşümüne dair bize ne söyler? Kaçınılmaz bir olgu olarak mı gerçekleşmiştir? Bu iki akımdan hangisi ayrışma öncesi felsefenin devamı niteliğindedir–veya herhangi biri bu nitelikte midir? Bu tür sorgulamalar meselenin tarihsel boyutunu gündeme getirmektedir. Bu kapsamda, hem doğrudan felsefî problemlerin tanımlanması ve ele alınışını (içsel etmenleri), hem de toplumsal gelişmeleri (dışsal etmenleri) birbiriyle ilişkili olarak ele alan bir tarihsel çerçeve çizmenin daha sağlıklı olacağı görüşündeyim.

Makalede bu etmenlerin bütünlüklü bir değerlendirmesini sunacak ve ayrışmanın anakronistik yorumlara gebe olduğunu vurgulayacağım. Bunun güncel duruma şöyle bir yansıması vardır: Aslında tarihsel açıdan belirli olumsal yönleri olan bir ayrışma söz konusu olmasına rağmen, felsefeciler taraflarını belirlerken bu olumsallığı gözardı edebilmekte, felsefenin sınırlarını daraltma gayretiyle doğru orantılı olarak, gerek kendi tutumlarını gerek karşıt tutumu mutlaklaştırabilmektedirler. Bu tespitlerimin geçerliliğini kanıtlamaya yönelik

temel dayanak noktaları; ayrışmaya öncülük eden felsefecilerin yeni ortaya çıkan fikrî akımlar, ideolojik kamplaşmalar ve bilimsel gelişmeler karşısındaki tavrı, buna karşılık tüm bu gelişmelerin etkisiyle birlikte akademide gerçekleşen kırılmalar olacaktır. Makalenin ilk bölümünde felsefî akımların çeşitliliği ve farklı akımlar arasındaki bağlantıların karmaşık niteliğini vurgulayarak, ayrışmanın meşruiyetini sorgulayacağım. İkinci bölümde ise ayrışmanın şekillenmesinde etkili olan felsefî düşünceler ve bunların yanı sıra, siyasal ve tarihsel gelişmeler üzerinde duracağım.

Felsefedeki Bölünmenin Meşruiyeti ve Anakronik Yansımaları

Analitik felsefe, felsefeyi standartları belirlenmiş, sınırları çizilmiş ve argümanları netleştirilmiş bir disipline dönüştürmeyi hedeflemiştir. İlk dönem analitik felsefe, dil ve olgular arasındaki ilişkiye ve bu ilişkinin mantıksal analizine odaklanır. Bu anlamda, felsefeye biçilen rol onun bilimin tamamlayıcısı olmasıdır; felsefe bilimin araçlarını ortaya koymayı ve geliştirmeyi amaçlar. Hatta analitik felsefenin bilimsel araştırma tarzını taklit ettiği yorumu getirilmiştir (Engel, 1999: 222). Kıta felsefesi kavramının ortaya çıkışını belirleyen temel unsur ise onun analitik felsefenin karşıt kutbu olmasıdır. Kıta felsefecileri ele aldıkları meselelerin kültürel ve politik arka planına karşı daha duyarlı kalarak bu alanda eleştirel yaklaşımlar ortaya koyarlar (Cooper, 1994); bunun yanında felsefî fikirleri tarihsel bağlam içerisinde değerlendirirler (Critchley, 1997: 357). Ele alınan konular ve üslup bakımından iki tarz arasında temel bazı farklılıklar olduğu görülebilir. Ayrışma yer yer felsefenin araştırma konularını da bölmektedir. Örneğin feminist felsefede kıta feminizmi ve analitik feminizm gibi bir ayrışmanın gerçekleştiği görülür. Feminist felsefe öncelikli olarak kıta felsefesi içinde gelişim göstermiştir. Analitik feminizmin öncüleri ise analitik felsefenin erkek yanlısı bir yaklaşımın dışına çıkamayacağı görüşüne itiraz ederek onu feminizmle bağdaştırmayı önermişlerdir (Garry, 2024).

İki tarafın birbirlerine yönelttiği eleştiriler de ayrışmanın dinamikleri hakkında fikir vermektedir. Örneğin, Cambridge Üniversitesi'nin Jacques Derrida'ya fahri doktora verme kararına karşı 9 Mayıs 1992 tarihli *The Times* gazetesinde dönemin önde gelen 19 analitik filozofunun imzasıyla yayımlanan ünlü mektupta, Derrida'nın eserlerinin felsefe için gerekli görülen berraklık ve özenden yoksun olduğu, bunun yerine çeşitli söz oyunlarıyla dolu olduğu, Derrida'nın bir felsefeci olarak görülemeyeceği ileri sürülmüştür. Kıta felsefecilerinin aklı ve bilimi küçümsediği, rasyonel bir zeminde hareket etmek yerine insanları etkilemeye çalışarak dürüst davranmadığı yönündeki eleştiriler sık sık dile getirilmiştir. Özellikle Derrida, kıta felsefesinin bir alamet-i farikası olarak eleştirilerin odağında yer almış, onun felsefesinin toksik dozdaki idealizmin, şüpheciliğin ve örtülemenin bir karışımı olduğu suçlaması yöneltilmiştir (Humphries, 1999: 255).

Diğer yandan, günümüzde analitik felsefe ve kıta felsefesi gibi tanımlamalar yapılıp yapılamayacağı sorgulanmaktadır. Tarihsel bir moment olarak ayrışmanın kendisi kadar, her iki tanımlamanın ne derecede iç bütünlüğü olan felsefelere karşılık geldiği tartışma konusudur. Bir tarafa atfedilen bir özellik genellikle diğer tarafın yakıştırması olarak ortaya çıkmaktadır (Overgaard vd., 2013: 113). Dahası, bu kamplardan herhangi birinde tam olarak kapsayıcı bir özellik bulmak mümkün değildir. Analitik felsefeyi ele alalım: Üslupta yalınlık ve berraklığın analitik felsefenin genel bir özelliği olduğu sıklıkla dile getirilse de, birçok analitik filozofun üslubu hiç de yalın ve berrak değildir (Glock, 2008: 41, 171). Carnap gibi felsefeciler anlamsız metafizik ifadeleri ayıklamayı amaçlarken, yakın dönem analitik felsefesinde mümkün dünyalar ve bireysel özler gibi metafizik sorgulamalara alan açıldığını görürüz. Bu bağlamda Tümkaya (2021: 144) Carnap'ın Heidegger gibi filozofların metafizik kavramları deneyim ötesi bir şekilde tanımlamalarını eleştirmesini hatırlatarak, bu eleştirinin *qualia* gibi kavramlara başvuran çağdaş zihin felsefesine de pekâlâ uygulanabileceğini vurgular. Erken dönem analitik felsefede Frege, Russell, Moore ve Viyana Çevresi filozofları gibi temel isimler

arasında daha sık bir bağ bulunduğu öne sürülebilir. Fakat burada bile birtakım sorunlar vardır. Örneğin Frege Wittgenstein'ın *Tractatus*'unun ciddi bir felsefî çalışma olmadığı düşüncesindedir (Dreben & Floyd, 2011: 61-66).

Keza kıta felsefesi de birbirine zıt yaklaşımlardan azade değildir; örneğin Deleuze Heidegger'e de, Derrida'nın metinler arasılığına da kesin bir şekilde karşı çıkar (Humphries, 1999: 269). Anakronizmin yarattığı tarihsel bulanıklık belirli girift konularda ise iyice artar ve örneğin şu tür sorular açığa çıkar: Bir Alman idealisti olan Kant, aynı zamanda analitik yargılar ile sentetik yargılar arasındaki ayrım gibi, analitik felsefenin öncüsü olan fikirler ortaya koymuştur (Quine, 1976). Bu ve bunun gibi etkiler bakımından Kant'ın Frege ve analitik felsefenin doğuşu üzerindeki etkisi tartışılmıştır (Hanna, 2001; Reed, 2007). Buna dayanarak Kant ilk analitik filozoftur diyebilir miyiz? Edmund Husserl bir fenomenolog olarak Kıta felsefesine dahil edilecekse, onun Frege üzerindeki etkisini ve günümüzde Husserl'in analitik felsefeciler tarafından bu alan içerisinde çalışılmasını nereye koyacağız?

Analitik felsefe - kıta felsefesi ayrımının monolitik geleneklerin var olduğu düşüncesini beslediği, ancak bu düşüncenin temelsiz olduğu ileri sürülmüştür (Humphries, 1999; Zahavi, 2016). Zahavi'ye (2016) göre kafa karıştırıcı bir düşmanlığa dayanan bu ayrışma aşılmalıdır; bunun yolu ise birlik değil çoğulculuğu kabul etmektir. Her iki felsefe kampında da ideal düzeyde monolitik bir bütünlük olmadığı gerçekten oldukça açıktır. Fakat tema ve üslup temelli farklılaşmaya dayalı belirli unsurların felsefecilerin ve akımların öbekleşme merkezi haline geldiği göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin, analitik felsefecilerin daha homojen bir üsluba bağlı kalmaları (Humphries, 1999: 271), spekülasyona mesafe koyarak natüralizme ve doğa bilimlerine yakın durmaları, kıta felsefecilerinin ise özne ve tarihsellikle ilgili problemleri siyasal eleştiri ekseninde ele almaları birbirinden hayli farklı iki eğilimi yansıtır. Elbette tüm analitik felsefeciler natüralisttir veya tüm kıta

felsefecileri spekülatiftir diyemeyiz; bu nedenle tüm bu eğilimler mutlak bir ölçütün bulunmadığı tespitini yanlışlamaz.

Felsefî akımlar arasındaki bu türden girift ilişkiler, sınırlamalar ve genel eğilimlere dair çözümlemelerde oldukça ihmal edilmiş bir husus, ayrışmanın güncel anlamının tarihsel gelişimle olan bağlantısıdır. Irmakların iki farklı yöne akması bugünün felsefesine dair bir durumdur; tarihsel olarak bakıldığında bunun hep böyle olmadığı, ayrışmanın 20. yüzyıl başlarından itibaren giderek belirginleştiği görülür. Oysa güncel durum felsefe tarihinin yorumlanmasına tüm ağırlığıyla çökmüştür. Bahsi geçen üslup, tutum ve tema farklılığı geçmişin doğrudan bir gerçekliği olarak günümüze taşınmamış, aksine bugüne dair anlamlandırma geçmişe yansıtılmıştır.

Kamplaşmanın, kıta tanımlamasının kendisinden de anlaşılacağı üzere, coğrafî bir yanı bulunur. Kıta idealizmi, kıta rasyonalizmi gibi kavramlarda coğrafi gönderme özellikle ön plandadır. Kıta felsefesi terimi 19. yüzyılda Kıta Avrupasındaki felsefe ekollerini tanımlamak üzere kullanılıyordu. Örneğin Britanyalı ampiristler bu dönemde Kantçı düşüncenin takipçilerini kıta filozofları olarak tanımlıyordu (Mill, 1950: 104). Günümüzde bu terimin Alman idealizmi, fenomenoloji, hermeneutik, varoluşçuluk, Frankfurt Okulu, post-yapısalcılık gibi çeşitli akımları bünyesinde barındırdığını görüyoruz. Bu anlamdaki kıta felsefesi 1960'lı yıllarda Kuzey Amerika'da ortaya çıkmış, bu tarihten itibaren Kıta Avrupası ile ilişkilendirilen ve genel olarak analitik geleneğin dışında kalan bu akımların toplamını tanımlamak için kullanılan bir tür şemsiye terim haline gelmiştir (Critchley, 2001; Reynolds, 2012: 65). Böylece kavramdaki dönüşümle birlikte tarihsel bağlantıların yorumlanması da dönüşmüştür; anakronizmi doğuran temel nedenleri burada aramak gerekir.

Günümüze dek gelen süreçte kıta tanımlaması bir coğrafî göndermenin ötesine geçmiştir. Dahası, günümüz kıta felsefesinde açığa çıkan coğrafî kamplaşma,

salt belirli bir coğrafyada üretilen felsefeden ziyade, asıl olarak belirli ekollerin coğrafyayla özdeşleştirilmesi, tarihsel-coğrafî ötekinin belli bir çerçevede alımlanması sonucu ortaya çıkmıştır. Problemimiz, ortaya çıkan bu iki tanımlamanın tarihsel arka planı göz önünde bulundurulduğunda, geçmişe yönelik yeniden anlamlandırmanın ne derece sağlıklı olduğu ile ilgilidir.

Bölünmenin tarihsel ve metodolojik açıdan ne anlama geldiği üzerinde çokça tartışma yürütülmüştür. Düşünce tarihinde belirli çelişkilerin ve uyuşmazlıkların ortaya çıkması oldukça doğal ve hatta bir nebze kaçınılmazdır. Kıta felsefesi - analitik felsefe ayrışmasındaki problem ise, bu ayrışmanın bu tür uyuşmazlıkların bir üst kategorisi olarak ortaya çıkmasıdır. Bu tür bir üst kategori, asıl zemindeki süreklilik ve kesintilerin sağlıklı bir şekilde tartışılmasını zorlaştırmaktadır. Sorun, kıta felsefesi etiketinin, temel problem ve savlara dayanarak ortaya çıkan ekollerin ele alınışında fikirsel bir vadi–veya en azından böylesi bir vadi olduğuna dair yanılsama—yaratmasıdır. Bu vadi boyunca oluşan uçurumlar, tarihin revizyonu ile birlikte yaygın felsefe pratiğinde belirli problem, tavır ve geleneklerin belirli bir felsefe tarzında kümelenmesi durumunu ortaya çıkmaktadır. Bu durum, bir anlamda güncel metafelsefî akımların felsefeyi hoyratça bölmesidir. Marksizm örneğini düşünelim. 20. yüzyılda, genellikle kıta felsefesine dahil edilen Marksist felsefeci ve felsefî akımların yanı sıra, Analitik Marksizm ekolü ortaya çıkmıştır. Bir yanda analitik felsefecilerin, diğer yanda kıta felsefecilerin dönüştürdüğü Marksizm, çoğul Marksizmler olması doğaldır; ancak günümüzde bu ikisi arasındaki bağlantı ve karşıtlıkları ne derecede tartışıyoruz veya tartışabiliyoruz? Mesele bu tür ayrıntılarda düğümlenmektedir.

Sorun, 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan bir bölümlemeye dayanarak belirli filozofların sınıflandırılmasını da içerdiğinden bir yönüyle anakronizme dayanmaktadır. Bu anlamda anakronizm, düşünce tarihinin yorumlanmasına ve buna bağlı olarak entelektüel kimlik inşasına dair birtakım sığlıklara gebedir. Felsefedeki sorun ve tavırların çeşitliliği hep oldu, ancak bu çoğulluğun metafelsefî

bir kategorik ayrımın altında, ana ayrışmanın alt dalları imişçesine değerlendirilmesi, sanki iki farklı felsefe yöntemi, iki farklı felsefe dilinin, iki farklı yöntemin var olması gayet doğalmış, tarihteki gizil bir durummuş veya kaçınılmaz bir durakmış gibi algılar yaratmaya açıktır. Oysa çoğu zaman açıkça zikredilmemesine ve anakronik yanılgılara bağlı olarak gerçek tarihsel dinamiklerin göz ardı edilmesine rağmen, ayrışmaya birtakım ideolojik gerilimler eşlik etmektedir.

Gerek tarihin yorumlanması gerek içinde bulunduğumuz dönemin anlamlandırılması, geçmişe çeki düzen verilmesini, dönemlere belirli kılıflar uydurulmasını beraberinde getirir. Tarihin yorumlanmasında konstrüksiyonist bir yan olmak zorundadır ve bu açıdan anakronizm kaçınılmazdır diyebilir miyiz? Anakronizmin kaçınılmaz olmadığı kanısındayım. Tarihsel okumalardaki bulanıklığın giderilmesi için, öncelikle kıta felsefesi ve analitik felsefenin ne ölçüde birer şemsiye terim ya da fikrî yönelim olarak değerlendirilebileceği netleştirilmelidir. Fikir akımlarının gelişimine, organik ilişkilere ve argümantatif devamlılıklara dayandığımız ölçüde anakronizmden kaçınabiliriz. Tüm bu unsurlar ile kast ettiğim şey ise bir nevi Kuhncu paradigmatik zeminin varlığıdır. Bir dönemin filozofları belirli ortak temalar üzerinde tartışma yürüttüğü, birbirinden esinlendiği veya birtakım yaygın sav ve kavramlar üzerinden ilerlediği ölçüde orada felsefî bir bütünlükten söz edebiliriz. Milet okulunun, 17. yüzyıl rasyonalizminin veya Viyana Çevresi'nin bu tarz bir bütünlük arz ettiği, dolayısıyla burada bir anakronizm sorununun olmadığı aşikârdır. Benzer şekilde, Frege ve Wittgenstein'ı dil, mantık ve olgular arasındaki bağlantılara odaklanan filozoflar olarak, Kuhncu anlamdaki problem odaklı ortaklaşma bakımından aynı fikir akımı içerisinde değerlendirmek mümkündür.[1]

1 Felsefenin problem çözme odaklı bir etkinlik oluşu ve çözüm önerilerindeki farklılaşmanın aynı ekol içerisinde gerçekleşebileceği düşüncesi temelinde, Kuhn'un normal bilim aşaması ile metaforik bir bağ kurarak paradigma tanımlamasına göndermede bulunuyorum. Bunun ötesinde, felsefe

Aynı şeyi kıta felsefesi için söyleyebilir miyiz? 17. yüzyıl rasyonalist filozofları dediğimizde ortak zeminin ne olduğunu belirlemek nispeten kolaydır, ancak bu filozofların içinde bulunduğu akım kıta rasyonalizmi olarak adlandırıldığında (her ne kadar buradaki tanımlama günümüz kıta felsefesiyle örtüşmese de) belirli bir coğrafyadaki düşünce gelenekleri ile özdeşleşen bir tanım üzerinden anakronik arızalara kapı aralanmaktadır. Kıta felsefesinin öncüleri olarak değerlendirilen filozoflar açısından da, kimi bağlantılar pek fazla tartışmaya açık değildir; Schopenhauer'ın Nietzsche üzerindeki etkisi gibi. Nitekim, Schopenhauer'ın etkileri Freud ve Horkheimer'a kadar uzanır (Rethy, 2017). Buna karşın, Rosen (1998) analitik felsefe ve kıta felsefesine kaynaklık eden düşüncelerin girift yapısına dikkat çeker. Nietzsche bir yandan Heidegger'in ontolojisinde düşüncelerinden ilham aldığı filozoflardan biridir, Rosen'a göre aynı zamanda Nietzsche'nin felsefesindeki hermeneutik psikolojizm ve benliğin çözülmesi gibi düşünceler materyalist analitik zihin felsefecilerini öncülemektedir (Rosen, 2001).

Kıta felsefesine dair kimlik ve köken analizlerinde de ortaya çıktığı üzere, felsefenin farklı devirlerini birbirine bağlayarak belirli bir gelenek çağrıştırması ile kategorize eden yorum ve tanımlamalarda, ele alınan kaynakların çok yönlülüğüne bağlı olarak farklı perspektiften değerlendirmeler mümkün hale gelmektedir. Örneğin Critchley (2001), öznelliği, öznenin deneyim ve bilgi edinmesinin koşullarını temel bir mesele olarak ele alan Kant'ın kıta felsefesinin temellerini attığını öne sürer. Gerçekten de Critchley'in iddia ettiği gibi Alman idealizmi, fenomenoloji ve varoluşçuluk arasında belirli düşünsel bağlantılar bulunabilir. Fakat bu durumda, belli başlı analitik felsefecilerin kendi geleneklerini Kant'a dayandırmalarını nasıl açıklamalıyız? Burada derdim Kant'ın analitik geleneğe mi,

ekollerinin bilimsel paradigmalara benzer birer paradigma gibi ele alınabileceği gibi bir iddiam yok; zira böylesi bir sav ortak problemlerin ötesinde yöntem ve kuramsal çerçevedeki ortaklığın kanıtlanmasını, daha da önemlisi felsefe ve bilimin tarihselliğinin birbiriyle örtüşen süreçler olduğunun gerekçelendirilmesini gerektirecektir. Örneğin, Levy (2003) meseleyi bu şekilde ele almakta ve analitik felsefenin bir paradigma olduğunu öne sürmektedir. Buna karşın Reynolds (2012) analitik felsefede yöntem birliğinin bulunmadığı itirazını ortaya koyar.

kıta geleneğine mi daha yakın durduğunu çözümlemek değil–ki böyle bir çözümleme de anakronizm tehlikesiyle yüzleşmek durumunda kalırdı. Asıl amacım şu minvaldeki soruları gündeme getirmek: Nasıl oluyor da aynı Kant, birbiriyle aynı dili konuşmadığı iddia edilen iki felsefe kampına kaynaklık edebiliyor? Burada, tarih ve tarihin yorumlanmasıyla ilgili bir sorun olmalıdır.

Dolayısıyla, düşünce tarihinde gerçek olan bir şey varsa, o da hem sürekliliklerin (daha somut anlamda geleneklerin), hem de eleştirel çeşitlenme ve kopuşların birlikte var olduğudur. Kıta felsefesi gibi, tarihsel açıdan kategori içi anakronizm problemlerini haiz bir adlandırmada, öne sürülen sürekliliğe bir şekilde çeşitlenmelerin ve kopuşların eşlik etmesi kaçınılmazdır. Analitik felsefenin tarihsel gelişiminde de metafiziğe yaklaşım konusunda görüldüğü üzere belirli kopuşlar söz konusudur. Bu anlamda buradaki meselemiz bu türden çelişkilerin varlığını yeni bir şey gibi sunmak değildir. Problem daha ziyade günümüz algılarının felsefenin temel problemlerinin ve felsefe tarihinin yorumlanmasının üzerindeki etkisinde açığa çıkmaktadır: Kant'ı, Schopenhauer'ı veya Nietzsche'yi –ister açıktan, ister belirli bir akademik ortamdaki adı konmamış uzlaşılara bağlı olarak—kıta felsefesi gözlüğü ile tahlil eden günümüz felsefecisi, kendi yaklaşımında, sırf analitik felsefe ile özdeşleştirilmesi bakımından, belirli meseleleri, yönleri ve yorumlama tarzlarını dışarıda bırakabilmektedir. (Aynı şey analitik felsefeci için de geçerlidir.) Bu durum, "Nasıl oluyor da günümüzde birilerinin felsefe olarak kabul ettiği şeyi birileri etmeyebiliyor?" sorusunun cevabına dair bir fikir vermektedir. Metafelsefî kategori "icat edilmiştir"; fakat belirli bir akımın mensuplarının kendilerini felsefenin gerçek temsilcileri olarak görmeleri söz konusu olduğunda, yalnızca bir konstrüksiyonun ötesine geçilmiş, felsefenin soyağacında fikirsel bir evrimin gerçekleşmiş/gerçekleşiyor oluşu önemsiz bir meseleye indirgenmiş demektir.

Analitik felsefeye nazaran kıta felsefesinin bütünlüğü daha tartışmalıdır; öyle ki kıta felsefesindeki ekollerin ortak noktası analitik felsefeden dışlanmış olmalarıdır (Glendinning, 2007). Deyim yerindeyse ilgili ekoller analitik felsefenin

karşıt kutbu olarak kıta felsefesine itilmişlerdir. Bu dışsal belirlenim nedeniyle kıta felsefesindeki anakronizm daha çarpıcı bir şekilde öne çıkar. Bununla birlikte, kıta felsefesindeki ekollerin akrabalığından, yani belirli tarihsel bağlantıların varlığından hareketle, burada gevşek bir bütünlük olduğu da ileri sürülebilir. Örneğin Reynolds (2012), Kıta felsefesinin kimliğinin özcülüğe veya darlaştırıcılığa düşmeden de ortaya konabileceğini, onun ortak zemininin zaman ve tarihsellikte, spesifik olarak da zamanın normativite, değerler ve politika ile olan ilişkisinde aranması gerektiğini ileri sürer. Benzer şekilde McCumber (2011) kıta felsefesinin bir karakteristiği olarak Hegel'den Marx ve Nietzsche'ye giden hattaki zamansallık temasını vurgulamaktadır. 20. yüzyıl başı analitik felsefede olduğu üzere kesin ve kapsayıcı bir süreklilik bulunmamakla birlikte, ortak bir tema olarak tarihselciliğin ayrışmanın cisimleşmesindeki rolü inkâr edilemez.

Glendinning'e (2007) göre tüm felsefî gelenekler gibi kıta felsefesi geleneği de performatif olarak icat edilmiştir ve kıta felsefecileri bu durumdan rahatsızlık duymaktadırlar. Bir felsefî yaklaşımın önceki düşünceleri kendine mal etmekten, hatta belirli anlamda kendine yontmaktan tamamen kaçınması pek mümkün değildir. Burada problemin asıl kaynağı ise felsefeye sınır çizme arzusu ve bu arzuyla birlikte günümüz ile geçmiş arasındaki bağın çarpık algılara teslim olması tehlikesidir. Felsefede ilgili iki kamptan yalnızca biri meşru ise meşruiyet davasını kazanan diğer kamptaki felsefecileri disiplinden kapı dışarı etme imkânını elde edebilir. Coğrafî olarak, Kuzey Amerika'daki kamplaşma ve Fransız postmodernizminin ortaya çıkışı gibi lokal dinamiklerle açıklanabilecek bu ayrışma Batı-merkezli düşünüşün bir yansıması olarak hegemonik bir nitelik kazanmıştır. Dünya genelindeki felsefe ekollerinin bu ayrışmaya tâbi kalarak sınıflandırılamayacağı itirazı bu bakımdan yerinde bir itirazdır (Spurrett, 2008).

Ayrışmanın Ardındaki Tarihsel Etmenler

Bilindiği gibi, Rudolf Carnap, "Dilin Mantıksal Analizi Yoluyla Metafiziğin Elenmesi" başlıklı ünlü makalesinde metafiziğe köklü bir eleştiri yönelterek Heidegger'e ait olan, "Hiçlik hiçer." (Das Nichts nichtet.) gibi metafizik ifadelerin görünüşte derin bir retorik üretttiğini, gerçekte ise ne ampirik açıdan doğrulanabilir ne de mantıksal bakımdan çözümlenebilir bir içerik sunduğunu iddia etmiştir (Carnap, 1932). Bu ölçütler açısından bakıldığında, metafizik cümleler hiçbir anlam taşımazlar, aslında yalnızca bir tür duygusal etki yaratmaya yöneliktirler. Heidegger ise buna karşın felsefenin görevinin insanın dünyadaki varoluşunu ve varlığın açılma tarzını sorgulamak olduğunu düşünür (Heidegger, 2009). Carnap'ın metafiziği "aşma" çağrısı ile Heidegger'in metafiziği yeniden düşünme girişimi arasında köklü bir karşıtlık doğmuştur. Bu iki düşünür arasındaki zıtlık, 20. yüzyılın ortasında analitik ve kıta felsefesi ayrımının belirginleşmesine yol açan başlıca etmenlerden biri olarak değerlendirilmektedir.

Bugün, bir yanda Heidegger'in, diğer yanda Carnap'ın ardılı olarak görülen akımlara mensup veya bir şekilde bu akımlarla temas halindeki felsefeciler, bu ayrımın temel motivasyonlarını ne ölçüde sürdürüyorlar? Analitik felsefe ve onun türevlerinin gelişim hattına baktığımızda, bilim metafiziği gibi metafiziği doğrudan benimseyen alanların ortaya çıktığını görüyoruz. Diğer yandan, kıta felsefesine dahil edilen kimi ekollerde, örneğin eleştirel teoride, metafizik bir tartışma ön planda değildir. Metafizikten kolaylıkla kurtulmak mümkün olmadığına göre, temel ontolojik önkabullerin nasıl ele alındığına bakmak daha anlamlı olacaktır. Campbell (2001), ayrışmanın belirleyicisi olan temel metafizik savlara ilişkin, felsefenin başlangıcına değin uzanan bir analiz sunar. Campbell'a göre ayrım, yüzeyde yöntem ve üslup farkı gibi görünse de, esasında hakikat, varlık ve bilgiye dair metafizik varsayımların örtük bir çatışmasına dayanır. Analitik felsefe, görünüşte nötr bir dil analizine dayanır, ancak hakikatin zamansız, değişmez, perspektiften bağımsız olduğu ve dilsel formda yakalanabileceği varsayıldığından aslında bir tür modern

Platonculuktur. Özellikle Frege'nin formel mantığı ve hakikati "nesne" olarak tanımlaması, Platoncu eğilimin modern mantıkta nasıl sürdüğünü gösterir. Quine gibi filozoflar Frege'ye dayanan bu temel ilkelerden yer yer ayrışsa da, ortak paydaları, felsefî anlamın dil analiziyle ortaya konabileceği ve formel yapının gerçekliği temsil edebileceği varsayımlarıdır. Campbell'a göre kıta felsefesi ise hakikat ve felsefî anlamın tarihsel, kültürel ve toplumsal koşullarla iç içe olduğu düşüncesini temel aldığından, Platonculuğa yönelik radikal bir eleştiriyi bünyesinde barındırır. Nietzsche, Heidegger, Foucault gibi kıta filozofları, felsefenin tarihsel boyutunu merkeze alır. Onlara göre hakikat tarihsel oluş süreçlerinde ortaya çıkar (Campbell, 2001).

Campbell'ın söz konusu savlarının ilgili filozoflar özelinde ne denli geçerli olduğu tartışılabilir, ancak bu karşılaştırmanın ortaya net olarak koyduğu bir şey vardır ki, analitik felsefe - kıta felsefesi ayrışmasının gerçekleşmesinde, metafiziğin elenmesinden ziyade, dil ile gerçeklik ilişkisinin nasıl bir doğası olduğu gibi, yine özünde metafizik bir niteliği olan tavırlar belirleyici olmuştur. Dolayısıyla, Carnap - Heidegger zıtlığı gibi bir ayrışmanın karakterisitk öğeleriyle sınırlı bir yaklaşım yerine, 20. yüzyıldan itibaren ne gibi dönüşümlerin yaşandığına odaklanmak önem arz etmektedir.

Ayrışma karşısındaki eleştirel tutum ne olmalıdır? Bu problem elbette bu makalenin sınırlarını aşacak denli kapsamlıdır, ancak her iki felsefe tarzının güncel izdüşümleri kapsamında, elbette genellemelerin ilgili kampların heterojenliği nedeniyle mutlak gerçeklikleri yansıtamayacağını akıldan çıkarmaksızın, ayrışmanın temelinde felsefe-bilim ilişkisini belirleyen tarihsel dönüşümlerin yattığını not düşmeliyiz. Ayrışmanın 20. yüzyıldaki son dönemeci öncesinde felsefenin sistematik niteliği ön plandaydı. Sistematiğin günümüzde tamamen ortadan kalktığı elbette söylenemez, ancak her iki kampta da bilimin birikimli ilerlemesi ve bilimsel devrimle başlayan uzunca bir süreçle birlikte felsefeden bağımsızlığını ilan etmesi sonucunda, tek bir filozofta bütünleşmiş sistematiğin

olanaksızlaşmasına yönelik verilen farklı tepkiler belirleyici olmuştur.[2] Sistematikteki bu olanaksızlaşma karşısında analitik felsefe felsefî problemlerin kompartmantasyonu yoluna gitmiş (Humphries, 1999: 261), yeni dönemin egemeni doğa bilimleriyle dirsek temasını, en azından sınırları iyi tanımlanmış bir iş bölümünü ilke edinmiştir. Buna karşın analitik felsefeyle birlikte ağırlıklı olarak atomize argümanlara odaklanan bir felsefe biçimi doğmuş–sistematik kategoriye sokulabilecek kimi analitik filozoflar bulunmakla birlikte–felsefî sorgulama, bilimin kurumsal egemenliğine entegre olma çabası içinde parçalı bir nitelik kazanmıştır.

Tarihsel gelişim açısından bakıldığında, ayrışma öncesi devrimi analitik felsefeciler başlattığından, anakronizme giden yolun taşlarının onların sınır çiziciliği ile döşendiği düşünülebilir. Nihayetinde, ayrışmayı başlatan şey analitik felsefenin resmî tarihinin kilometre taşı haline gelmiş bir olay olarak, 20. yüzyıl başlarında Gottlob Frege'nin de etkisiyle Russell ve Moore'un Britanya'daki Hegelciliğe karşı başkaldırmasıdır. Bu dönemdeki felsefî anlayışın günümüzdeki analitik felsefeyi ne derecede karakterize edebileceği probleminden önce, neden bu olayın dönüm noktası olduğu sorusuna odaklanalım. Olayın, özünde devrimci bir meydan okuma olması ilk bakışta buna gerekçe gösterilebilir. Ancak felsefede bu türden bir devrim çağrısı yeni bir şey midir? Descartes'ın Aristotelesçiliğe açtığı savaş, Hume'un metafiziği ateşe layık görmesi, Kant'ın Kopernikçi devrimi, Marx'ın Feuerbach üzerine 11. tezi, Nietzsche'nin geleneksel değerleri ve metafiziği alaşağı etmeyi önermesi ilk akla gelen devrim çağrıları olarak düşünüldüğünde, elbette değildir. Dolayısıyla Russell ve Moore'un isyanını özel kılan bir şeyler olmalıdır.

Analitik felsefeyi ayrışmada etkili olan diğer devrimci çıkışlardan ayırt edici kılan şey sözü edilen filozofların başlattığı devrimin somut başarılar elde etmesidir. Ayrışmanın büyük ölçüde felsefî temellere dayandığı, siyasal etmenlerin çok az rol

2 Rosen (2001) bu noktada özellikle Hegelci sistematik felsefenin gerilemesinin rol oynadığını iddia etmektedir. Rosen'a göre sadece analitik felsefe değil, Nietzsche'nin felsefesi ve kıta felsefesiyle bağlantılı akımlar da Hegelciliğin gerilemesinin sonuçları olarak yorumlanabilir.

oynadığı iddia edilmiştir (Rockmore, 2004). Gerçekten de, felsefe yapma tarzlarındaki uzlaşmaz bir ayrımın nüveleri, yani içsel dinamiklerin başlangıcı, oldukça eskiye dayanmaktadır. Ancak siyasal gelişmeler gibi "dışsal" etmenlerin tamamen devre dışı olduğu söylenebilir mi? Devrim çağrısıyla Avrupa'da başlayan analitik felsefenin ABD'de ve ardından günümüz Anglofon akademisinde egemen hale gelmesini sağlayan dönüşümü yakından incelediğimizde, felsefî dönüşümün hiç de steril bir ortamda gerçekleşmediğini görebiliriz. Buna bağlı olarak, ayrışma siyasi temelde başlamadıysa bile, belirli siyasal gelişmeler ayrışmanın derinleşmesinde etkili olmuştur. Felsefî argümanların nispeten steril bir entelektüel zeminde üretilebileceğini savunanların asıl olarak analitik felsefeciler arasında bulunduğunu düşünecek olursak bu durum bir açıdan ironiktir.

Asıl anlamda analitik felsefeyle (post-analitik olmayan anlamda) özdeşleştirilen 1900-1945 yılları arası dönemde analitik felsefe kavramı sadece R. G. Collingwood tarafından, o da pejoratif anlamda kullanılmıştır (Schuringa, 2023). Russell gibi Britanyalı filozoflar ise bu dönemde analizciler olarak biliniyordu. Analitik felsefenin mevcut adını alması ve dominant hale gelmesi–bir anlamda Russell'ın başlattığı devrimin başarıya ulaşması–II. Dünya Savaşı sonrasında ABD'de gerçekleşti. Analitik felsefe günümüzde büyük ölçüde Anglofon bir felsefe tarzı olmakla birlikte, onun kökenleri kıtadan hiç de ayrık değildir. Viyana Çevresi üyeleri ve Hans Reichenbach Nazilerin yükseliş döneminde Kıta Avrupasını terk etmişler–Reichenbach kısa süreli Türkiye macerasının ardından–ABD'deki felsefe bölümlerine entegre olmuşlar ve burada bilim felsefesinin gelişimine öncülük etmişlerdir.[3] Schuringa (2023), savaş sonrası dönemde Cambridge analitikçilerinin ve mantıksal pozitivistlerin felsefî yaklaşımlarının baskın hale gelişinde felsefeyle

3 Gottlob Frege, Moritz Schlick, Rudolf Carnap gibi Avusturyalı filozoflar analitik felsefenin gelişiminde etkili olmuş başlıca isimler arasındadır. Buna istinaden Dummett (1993) analitik felsefenin Anglo-Amerikan olarak değil Anglo-Avusturyalı olarak tanımlanmasının daha doğru olacağını belirtir.

sınırlı dinamiklerin yanı sıra dönemin tarihsel koşullarının belirleyici olduğunu vurgular. McCarthyism döneminde birçok aydın komünist oldukları iddiasıyla sorgulanmıştır. Felsefeciler arasında da bu baskıdan nasibini alanlar bulunuyordu. Carnap ve Reichenbach birer sosyalist olarak seküler tutum ile ilerici politik yaklaşımı bir bütün olarak görmelerine rağmen dönemin anti-komünist ortamında siyasi kimliklerini ön plana çıkarmamışlardı. Diğer yandan, liberalizm ve ampirizm yanlısı olan ana akım analitik felsefeye karşı bir alternatif oluşturabilecek Marksist felsefecilerin çoğu bu dönemde kovuşturmaya uğramış ve işten atılmıştır. Analitik felsefe ise felsefeyi güç ilişkilerinin yok sayıldığı bir liberal piyasa ortamında saf fikirlerin dolaşıma sokulduğu bir etkinlik haline getirmiş, böylece rasyonel tercih kuramı, oyun teorisi gibi hakim soğuk savaş paradigmasına uygun bir dünya görüşünü beslemiştir (Schuringa, 2023). Bunun sonuçlarından biri olarak, analitik felsefe 1970'li yıllara değin siyaset felsefesine tamamen kayıtsız kalmış, analitik siyaset felsefesinin ilk eseri ise bu yıllarda Amerikan liberalizminin savunucusu John Rawls tarafından kaleme alınmıştır.

Felsefî düşünceleri ve bu düşüncelerin siyasal bir çerçevede anlamlandırılmasını iki ayrı katman olarak düşünecek olursak, farklı coğrafyalar ile özdeşleşen her iki tarz felsefede de bu iki katmanın birliğini görebiliriz. Atlantik ekseninde analitik, argüman odaklı bir stil, kıta ekseninde ise eleştirel ve özne odaklı bir stil doğmuştur. Bununla birlikte, kıta tanımlamasının kaynağının ABD olmasında saklı önemli bir ayrıntı vardır. Bu tanımlama esasında Kıta Avrupasından Anglo-Amerikan dünyaya, özellikle de Kuzey Amerika'ya gerçekleşen bir aktarımı imlemektedir. Örneğin, Michel Foucault'nun fikirlerinin Kuzey Amerika'da yaygınlaşması ve akademide postmodern akımların doğuşuna etkisi dendiğinde, Amerika'da alımlanmış ve yeniden üretilmiş bir "kıta" söz konusudur artık. Kıta felsefesi özünde kıtalar arası bir felsefedir. Postmodernizm ve postyapısalcılığın hakim kültürel etkisi altında, birçok felsefî akım geriye dönük bir okuma ile birbirine bağlanmış, böylelikle Amerika'da yeni bir yorumlayıcı zemine aktarılmıştır.

Anglofon dünyaya tercüme edilen Frankofon akımlar böylece kıta felsefesi adı verilen kampın tarihsel omurgasını oluşturmuştur. Bu örnekte görüldüğü üzere, coğrafî kamplaşma büyük ölçüde bir önceki kısımda vurgulanan anakronik bulanıklığın türevidir.

Felsefedeki düşünce akımlarının gelişiminde siyasal birlik ve ayrışmaların ve yer yer bu ayrışmaları yansıtan akademik kamplaşmaların etkisi yadsınamaz. Gerek felsefe tarzının mensuplarının aidiyetini belirlemede, gerek karşı kampa bir bütünlük atfederek karşıtlık üzerine kurulu aidiyeti derinleştirmede belirleyici olan bir unsur, tarih yorumlanırken çok boyutlu bu ilişkilerin bir veya birkaç boyuta indirgenmesidir.

Her iki kampın birbirine yönelik ithamları kıtalar arası aktarımla gerçekleşen ayrışmanın bir uçuruma dönüşmesini sağlamıştır. Tarih boyunca analitikçilerin kıtacıları Nietzsche özelinde proto-faşist, Heidegger özelinde doğrudan faşizm destekçisi, Marksistler özelinde totaliteryan ve postmodernistler özelinde birer Dadaist alaycı, sinik birer kültürel solcu veya bilim istismarcısı olmakla suçladığı görülür. Diğer yanda, "kıtacılar" analitikçilerin robotik bir argüman geliştirme tarzı sunduğunu, felsefeyi teknik bir alana indirgediğini iddia etmişlerdir (Adorno 2004). Dikkat edilirse burada eleştiri oklarının gerçek hedefi felsefe akımları olmakla birlikte, eleştirel söylem birer üst kategori olarak bu iki kampa rücu ettirilmektedir. Felsefî eleştirinin siyasal olana kanalize edilmesini sağlayan şey bu kategorik sıçramadır. Bunun sonucunda, bu düşmanca kamplaşmanın tarihsel tortusu ile ideolojik ve siyasal kutuplaşmanın dinamikleri bütünleşecek; zamanla üslup farklılığı siyasal olanın bir semptomu olarak yorumlanır hale gelecektir.

20. yüzyıl başlarındaki Britanyalı analitik felsefeciler karşıt kamptaki kıta felsefesinde Kant ve Hegel ile başlayıp Nietzsche gibi filozoflarla süren bir gelenek görmektedirler; buna göre Hegel'de erken bir görünümü olan Prusya milliyetçiliği ve devlet destekçiliği Heidegger'de olgunlaşarak doğrudan bir Nazi yanlılığına

dönüşmüştür. Onların nezdinde bu geleneğin temel unsuru idealizmdir. Ne var ki analitik felsefeciler (analizciler) Hegel ile Hitler arasında bu tür bir bağlantı olduğu iddialarına herhangi bir tarihsel kanıt sunmamış, hatta Hegel'in felsefî görüşlerinin Prusya devletinin ideolojik kalıplarına aykırı olduğunu ortaya koyan tarihsel çözümlemeleri tamamen göz ardı etmişlerdir (Akehurst, 2008: 554). Britanyalı analitik felsefeciler II. Dünya Savaşı sonrasında ise kendi ülkelerinde dibe vuran Hegelciliğin Fransız varoluşçuluğunda yeniden hayat bulduğu inancındadır (Quinton, 1998: 302; Berlin, 2000: 143; Akehurst, 2008: 556).

Ayrışmanın derinleşmesinde etkili olan siyasal etmenler bu anlamda oldukça açıktır. Fakat felsefî temelde ele aldığımızda, Hegel, Nietzsche, faşizm, varoluşçuluk ve postmodernizm gibi farklı kaynakların bu şekilde aynı kategoriye sokulması ne ölçüde makuldür? Mesela Frankofon kıta felsefecileri ekseriyetle Hegelci öğretiye karşı çıkmışlardır (Humphries, 1999: 268). Tarihi didik didik incelersek, faşizm sempatizanı bir varoluşçu filozof, Hegel ve Nietzsche'yi sentezlemeye çalışan bir yorumcu belki bulabiliriz. Ancak bu tür geçişkenlikler, Husserl örneğinde sözü edildiği gibi analitik felsefe - kıta felsefesi hattında da bulunmaktadır. Belirli bir üslup ve metodolojide netlik kazanan analitik felsefe zamanla eski ayrışmanın üzerine yeni köprüler inşa etmiştir. Analitik felsefe Husserl'i zaten sahiplenmişti. Fakat durum bununla sınırlı değildir. Merleau-Ponty'nin, Heidegger'in analitik yorumları geliştirilmiş, bu filozofların düşünceleri analitik felsefeye entegre edilmiştir (Casati & Wheeler, 2016). Erken dönem analitik felsefecilerin Hegel'i öcüleştirmesine rağmen, Robert Brandom gibi filozofların öncülüğünde analitik Hegelci düşünce ortaya çıkmıştır (Redding, 2007). Veya bilim felsefesindeki güncel gelişmeleri düşünelim. Bilim felsefesi epistemoloji, dilin analizi ve mantık odaklı bir yaklaşım sergileyen analitik felsefenin kaynağındaki bir ekol olan Viyana Çevresi ve ona benzer akımlarla doğmuştur. Yukarıda sözü edildiği gibi, Soğuk Savaş döneminde Viyana Çevresi'nin etkisi altındaki ilk kuşağın ABD'de siyasal bir suskunluk içine girdiği, bunun yanı sıra bu tarz felsefenin toplumsal problemleri ilgi

alanı dışında bıraktığı doğru olabilir (birincisinin ikincisine ne ölçüde neden olduğu ayrı bir tartışma konusu olmakla birlikte). Ancak günümüzde feminist bilim felsefesi gibi alanların hızla yaygınlık kazanıyor oluşu, bu eğilimin—en azından bu yeni akımlar nezdinde—tersine döndüğünü göstermektedir.

Kurulan tüm bu yeni köprüler, biraz da dışsal dinamiklerle körüklenen bir ayrışmaya karşı derinde yatan bağlantıların açığa çıkarılması çabası olarak yorumlanabilir. Elbette sırf buna dayanarak siyasal kamplaşmanın, coğrafyalar arası kültürel aktarımın ve anakronik ilmeklerin izlerinin kolaylıkla nötralize edildiğini veya edilebileceğini düşünmek hata olur. Herhangi bir kıta filozofunun analitik felsefeye entegre edilişinin kendisi tam da bu tarihsel dolayımı yansıtan bir durumdur.

Sonuç

Tarihsel olumsallığın gölgesindeki disipliner ayrışma, birbirinden tamamen farklı iki felsefenin varoluşunu, daha da önemlisi bu somut durumun meşruiyetini ne derecede gerekçelendirebilir? Analitik felsefenin ve kıta felsefesinin belirli dönemlerine uygulanabilecek ölçütler uzun vadede anlamını yitiriyorsa–ki bu makalede bunun böyle olduğunu göstermeye çalıştım—o halde üslup, yaklaşım ve tematik tercihlerdeki ayrışma aynı zamanda felsefedeki tarihsel tortularla ilgili bir mesele olarak değerlendirilmelidir. Yazı boyunca vurguladığım gibi, ayrımın mutlak ölçütünü bulmak zordur: Kıta felsefesi tanımlaması altındaki bir eserde de sarih bir yazım, analitik felsefe tanımlaması altındaki bir eserde de özneyi mesele edinen bir yaklaşım geçerli olabilir, vs. Diğer yandan, tarihsel dinamikler bağlamında tartıştığım gibi, ayrımın bir ilüzyon, tamamen yapay bir çatallanmadan ibaret olduğunu söyleyemeyiz. Nihayetinde, tarihin tortusu da günümüzün gerçekliğinin belirleyici unsurlarından biridir.

Günümüz felsefesi açısından esas üzerinde durmamız gereken, tarihe atılan bu ilmeklerin yarattığı tortu ve tortuyu çözebilme ihtimalidir. Ayrışma ideolojik

sığlıklarla perçinlendiği ölçüde felsefe tarzları, akımlar ve argümanlar arasındaki çatışmalar daha sağlıksız bir ortama taşınmış ve iletişimsizliğe dönüşmüştür. Nitekim her iki kampa yönelik algıyı belirleyen tortuların çözülmesi bir çarpık bilinç biçimi olarak ideolojinin teşhir edilmesiyle gerçekleşebilir. II. Dünya Savaşı sonrasında Batı üniversitelerinin tehlikeli bulunan ideolojilerden temizlenmesi sürecinden kıta felsefesi gibi bir kategori doğuşuna giden yoldaki etmenlerin çapraşık ve öngörülemez şekilde bir araya gelişini düşünecek olursak, ideolojik müdahalelerin dolaylı etkilerinin gün yüzüne çıkarılmasının o denli kolay olmadığı, bu yolda tarihsel bir kavrayışın gerekli olduğu görülebilir. Yer yer siyasal ayrışmanın bir tezahürü olan dışlayıcı tutum hem felsefe bölümlerinin steril hale getirilmesi hem de felsefe yapma tarzının öğrencilere aktarılması yoluyla bir sonraki kuşağa miras kalmaktadır (Akehurst, 2008: 557). Bu anlamda anakronizm basit bir yanılgıdan ibaret değildir, aksine ayrışmanın sürdürülmesinde ve her iki kampa ait bireyleşimin yeniden ve yeniden üretilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Dolayısıyla, metafelsefî kabuğun altında negatif ideolojinin izleri yer alır.

Tüm bunları vurgularken ayrışmanın asla aşılamayacağı gibi müstehzi ve kayıtsız bir tutumu savunmak niyetinde değilim. Aksine ayrışmanın temellerine dair çok yönlü ve kökten bir eleştirinin zorunluluğuna ve elbette zorluğuna dikkat çekiyorum. Günümüzde keskin bir şekilde ayrışmış bu kamplara gömülü olan tarihselliğin ayırdığına vardığımızda, salt analitik felsefenin veya kıta felsefesinin bayraktarlığını yapmanın, aynı şekilde bunlardan birinin nihaî zaferine veya kesin haklılığına dair bir öngörüde bulunmanın anlamsız olduğunu görebiliriz. Sonuç olarak, konu üzerine kalem oynatan birçok kişinin vurguladığı üzere, ne kıta felsefesinin ne de analitik felsefenin sınırları ve kapsamı net olarak ifade edilebilmektedir. Bu iki tarzı, daha gerçekçi bir yaklaşımla son yüzyıla yayılmış muğlak oluşumlar olarak ele aldığımızda ise her ikisinin de kendi içinde sınırlılıkları

olduğunu görebiliriz; kaçınılmaz olarak, hem felsefî hem de ideolojik bunalımlar zincirinin ortasında tanımlanmış ve şekillenmişlerdir.

The Historical Foundations of the Analytical - Continental Philosophy Divide

Summary

Çağlar KARACA
Assistant Professor
Kastamonu University, Fac. of Humanities and Social Sciences, Dept. of the History of Science, Kastamonu, TR.
ORCID: 0000-0002-4059-6916
ckaraca@kastamonu.edu.tr

Introduction

The analytic–continental split emerged in the 20th century and has profoundly shaped academic philosophy. Figures such as Michael Dummett have argued that the divide is so deep as to form two almost separate disciplines. Although it does not encompass all philosophical traditions—American pragmatism and classical philosophy, for instance—the binary has become institutionalized in universities, especially in the United States, and then spread globally. Philosophy departments, curricula, and publishing cultures have reinforced the impression that this division is both natural and longstanding, influencing the intellectual self-identification of philosophers.

In this paper, I investigate the historical, philosophical, and ideological foundations of the well-known division between analytic and continental philosophy. The paper questions whether this split is truly grounded in philosophical arguments or it represents an anachronistic reconstruction of intellectual history. By exploring both internal philosophical disputes and external socio-political contexts, I demonstrate that the divide is less a natural inevitability than a historically contingent and ideologically reinforced construct.

The Legitimacy of the Division in Philosophy and Its Anachronistic Reflections

Early analytic philosophy defined itself by clarity of argument, logical analysis, and proximity to science. It aimed to eliminate metaphysics through logical rigor. Continental philosophy, by contrast, emerged as a residual category—encompassing phenomenology, existentialism, hermeneutics, critical theory, and later post-structuralism. Its hallmark was sensitivity to cultural, historical, and political contexts. Each camp has criticized the other: analytic philosophers often accused continental thinkers—Derrida being a prime example—of obscurantism and rhetorical play, while continentals accused analytics of scientism, reductionism, and sterile formalism (Humphries, 1999, Adorno, 2004). Yet even within each camp, coherence is elusive. Not all analytic philosophers are stylistically clear, nor do all continental philosophers embrace speculation. Carnap's rejection of Heidegger's metaphysics can ironically be extended to qualia debates in analytic philosophy. Likewise, disagreements among

continental philosophers, such as Deleuze's critique of Heidegger or Derrida, undermine the image of a unified tradition.

The analytic–continental divide tends to project present-day categories back onto earlier thinkers, creating anachronistic readings. For instance, Kant has been claimed both as a progenitor of analytic distinctions (analytic/synthetic judgments) and as a founder of continental traditions (through German idealism and phenomenology). Such double claims reveal the inadequacy of rigid categorizations. The very term "continental philosophy" has geographical origins. 19th century British empiricists referred to Kant and his followers as "continental philosophers" (Mill 1950). In the 1960s, American academia consolidated this label to group together various European traditions outside analytic philosophy. Thus, the divide reflects less an inherent philosophical difference than a product of transatlantic academic transmission and Cold War cultural politics.

Such a retrospective categorization introduces distortions. For example, Marxism and feminist philosophy have been developed in both analytic and continental forms, but contemporary discourse often neglects the interconnections. By presenting the divide as timeless, philosophers risk reifying contingent developments into essential distinctions.

Carnap (1932) rejected metaphysical statements like "Nothing nothings" as meaningless, while Heidegger (2009) insisted that philosophy must interrogate the meaning of Being. Campbell (2001) interprets this dispute as reflecting deeper metaphysical commitments: analytic philosophy implicitly assumes a Platonic conception of timeless truths expressible in logical form, while continental philosophy emphasizes the historicity of truth and meaning. Even if this interpretation is debatable, it shows that the divide revolves around conflicting metaphysical assumptions rather than simply methodological differences. Yet analytic philosophy itself eventually reintroduced metaphysical questions (e.g., possible worlds), while many continental traditions moved away from metaphysics toward political or cultural critique. This demonstrates the fluidity of boundaries and the instability of the divide.

Historical Context of the Divide

The emergence of analytic philosophy is often traced to Moore and Russell's revolt against British Hegelianism in the early 20th century. In fact, philosophy has always undergone revolutionary moments—Descartes against Aristotelianism, Kant's "Copernican revolution," Nietzsche's critique of metaphysics, and so on. What distinguished Russell and Moore's movement was its institutional success. Analytic philosophy gained dominance in the Anglo-American world after World War II, aided by geopolitical and academic shifts.

The migration of the Vienna Circle and other philosophers fleeing Nazism brought logical empiricism to the United States, where it merged with the existing analytic style. During the Cold War, analytic philosophy aligned itself with liberal empiricism and distanced itself from politically radical or Marxist positions, many of which were suppressed under McCarthyism (Schuringa, 2023). By avoiding overt political commitments, analytic philosophy became the default academic orthodoxy, shaping disciplines like political philosophy only later with Rawls. Continental philosophy, meanwhile, developed through the reception of European thought—existentialism, phenomenology, post-structuralism—into the American academy. This transatlantic

transfer reconfigured European traditions into a collective category of "continental philosophy," which in effect became a hybrid, often defined by its opposition to analytic norms.

Despite polemics, cross-fertilizations have emerged. Analytic philosophers have engaged seriously with Husserl, Heidegger, and even Hegel, while continental thinkers have responded to analytic logic and philosophy of language. Contemporary philosophy shows increasing hybridity, with feminist epistemology, philosophy of mind, and philosophy of science crossing boundaries. This hybridity challenges the recent notion of divide. It suggests that the divide has often functioned less as a genuine philosophical distinction than as an ideological and institutional boundary, shaping academic identity and disciplinary legitimacy.

Conclusion

The divide in philosophy is both real and illusory. It is real in that historical contingencies—such as political contexts, institutional alignments, and thematic tendencies—did shape two recognizable styles. But it is illusory insofar as these differences are projected backward as timeless categories, obscuring continuities, overlaps, and shared genealogies. In this paper, I have argued against triumphalist or dismissive attitudes toward either camp. Instead, what is needed is a critical awareness of the historical and ideological sediments that sustain the division. Neither analytic nor continental philosophy can claim absolute legitimacy or continuity with "true" philosophy. Both are, in a certain aspect, historically contingent, ideologically charged, and internally diverse. Recognizing this opens the way for more pluralistic, less polarized approaches to philosophy.

KAYNAKÇA | REFERENCES

Adorno, T. W. (2004). *Negative Dialectic*s. (çev. E. B. Ashton). London: Routledge.

Akehurst, T. L. (2008). The Nazi Tradition: The Analytic Critique of Continental Philosophy in Mid-century Britain. *History of European Ideas,* 34 (4), 548–557.

Berlin, I. (1965/2000). *The Roots of Romanticism. The A. W. Mellon Lectures in Fine Arts*. London: Pimlico.

Carnap, R. (1932/2021). The Elimination of Metaphysics Through Logical Analysis of Language (çev. A. Pap). *Logical Empiricism at its Peak* (pp. 10–31). Oxfordshire: Routledge.

Casati, F. & Wheeler, M. (2016). The Recent Engagement Between Analytic Philosophy and Heideggerian Thought: Metaphysics and Mind. *Philosophy Compass* 11 (9), 486–498.

Cooper, D. E. (1994). Analytical and Continental Philosophy. *Proceedings of the Aristotelian Society* 94, 1–18.

Critchley, S. (1997). What is Continental Philosophy? *International Journal of Philosophical Studies,* 5 (3), 347–64.

Critchley, S. (2001). *Continental Philosophy: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Dreben, B. & Floyd, J. (2011). Frege-Wittgenstein Correspondence, *Interactive Wittgenstein. Essays in Memory of Georg Henrik von Wright* (ed. E. De Pellegrin, pp. 15–73). Dordrecht: Springer.

Dummett, M. (1993). *Origins of Analytical Philosophy.* London: Duckworth.

Engel, P. (1999). Analytic Philosophy and Cognitive Norms. *Monist,* 82 *(*2): 218–34.

Garry, A. (2024). Analytic Feminism. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2024 Edition), (ed. Edward N. Zalta & Uri Nodelman). Erişim Tarihi: 28.12.2024 (https://plato.stanford.edu/archives/sum2024/entries/femapproach-analytic/).

Glendinning, S. (2007). *The Idea of Continental Philosophy,* Edinburgh: Edinburgh University Press.

Glock, H. (2008). *What is Analytic Philosophy?* Cambridge: Cambridge University Press.

Hanna, R. (2001). *Kant and the Foundations of Analytic Philosophy*. Oxford: Clarendon Press.

Heidegger, M. (2009). *Metafizik Nedir?* (çev. Y. Örnek). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Humphries, R. (1999). Analytic and Continental: The Division in Philosophy. *The Monist*, 82 (2), 253–277.

Levy, N. (2003). Analytic and Continental Philosophy: Explaining the Differences. *Metaphilosophy*, 34 (3), 284–304.

McCumber, J. (2011). *Time and Philosophy: A History of Continental Thought.* Durham: Acumen.

Mill, J. S. (1950). *On Bentham and Coleridge*. New York: Harper & Row.

Overgaard, S., Gilbert, P. & Burwood, S. (2013): *An Introduction to Metaphilosophy.* Cambridge: Cambridge University Press.

Quine, W. O. (1976). Two Dogmas of Empiricism. *Can Theories be Refuted? Essays on the Duhem-Quine Thesis* (ed. S. G. Hardin, pp. 41–64). Dordrecht: Springer Netherlands.

Quinton, A. (1998). *From Wodehouse to Wittgenstein.* Manchester: Carcanet Press.

Redding, P. (2007). *Analytic Philosophy and the Return of Hegelian Thought*, Cambridge: Cambridge University Press.

Reed, D. (2007). *Origins of Analytic Philosophy: Kant and Frege*. Londra: A&C Black.

Rethy, R. (2017). Schopenhauer. *A Companion to Continental Philosophy.* (ed. S. Critchley & R. Schroeder, pp. 139–152). Hoboken: John Wiley & Sons.

Reynolds, J. (2012). Time, Philosophy, and Chronopathologies. *Parrhesia*, 15, 64–80.

Rockmore, T. (2004). On the Structure of Twentieth Century Philosophy, *Metaphilosophy,* 35 (4).

Rosen, M. (1998). Continental Philosophy from Hegel. *Philosophy*, 2, 663–704.

Rosen, S. (2001). The Identity of, and the Difference Between, Analytical and Continental Philosophy. *International Journal of Philosophical Studies*, 9 (3), 341–348.

Schuringa, C. (2023). The Birth of Analytic Philosophy out of the Spirit of McCarthyism. *Jacobin.* Erişim Tarihi: 20.12.2024 (https://jacobin.com/2023/01/analytic-philosophy-mccarthyism-postwar-communism).

Spurrett, D. (2008). Why I Am Not an Analytic Philosopher, *South African Journal of Philosophy,* 27 (2), 153–63.

Tümkaya, S. (2021). Kaç Tane Metafelsefi Yaklaşım Vardır? *Dört Öge*, 19, 135–151.

Zahavi, D. (2016). Analytic and Continental Philosophy: From Duality through Plurality to (Some Kind of) Unity. *Analytic and Continental Philosophy: Methods and Perspectives. Proceedings of the 37th International Wittgenstein Symposium*, 79–94.